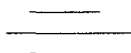

értésen belüli funkciójukat, s mindezeknek hangsúlyt ad az iskola különböző szintjein alkalmazott módszerek kivitelezéseinek vázlatában. E soklépcsős tevékenység többféle eljárás, hozzáállás, tudásanyag, információ hordozója egyben; hiszen nem csupán nyelvi és irodalmi tananyaggal, hanem bármely tantárgy anyagával manipulálhatunk e folyamatban.

A negyedik fejezetben „*Olvadás és olvasat*” címen találunk olyan írásokat, amelyek a legfrissebb kutatásokat, legidősebb kiadványokat vizsgálják. A tanulmányok elsődleges üzenete az olvasnitudás támogatása, az újraolvasás hozadékának tudatosítása, majd a nyelv- és irodalom elválaszthatatlan összhangja az olvasás szolgálatába állítva. Erdélyi Margit egyetemi tanárként is hangsúlyozza a gyermekirodalom óriási jelentőségét a gyermek, az ifjú, sőt a felnőtt nevelődésében vagy nevelési eszközeiben. A tudományos igényességgel megírt könyvekről hasonló igényességgel készített a szerző fontos analíziseket, írt le igen érdekes analógiákat és asszociációkat, ezért – úgy látjuk –, hogy e könyv elsősorban az olvasás égetően fontos problémáinak megoldása érdekében föltétlenül elnyeri a szakma elismerését.

Erdélyi Margit könyvének mondanivalója különösen idősebb a 21. század értelmiségije számára, hiszen elsősorban éppen az ő teendőikre hívja fel a figyelmet két külön világnak kezelhető kérdéskörben: egyik az olvasástanulás, a másik pedig az olvasat szférájába tartozó interpretációk, az *olvadás és újraolvasás* által kiteljesítettek lehetséges számbavételei. Az olvasás, a könyv szeretetére motiváló kiadvány a szerző vonzó stílusa miatt is maradandó élményt nyújt sok értő olvasó számára.

Erdélyi Margit: *Olvadás és olvasat*. Sopron: Nyugat-Magyarországi Egyetem – Benedek Elek Pedagógiai Kar, 2008, ISBN 978-963-9364-96-7

DR. B. FEJES KATALIN
egyetemi docens
SZTE Bölcsészettudományi Kar
Szeged

V. Raisz Rózsa: Aki megszelídítette a magyar mondatot (Dolgozatok Mikszáth Kálmán stílusáról)

Beszédes a könyv metaforikus címe, a magyar nyelvet és irodalmat oktató kollégáimnak először mégis az alcímről szólok. Ez árulja el ugyanis pontosabban, hogy milyen típusú könyvet vehet kezébe az olvasó. Elég csak belelapozni a műbe, megkeresni a szerzőnek a témával kapcsolatos publikációs jegyzékét, és máris kiderül, hogy részekből építkező műről van szó. Olyanról, amelyhez az anyagot a szerzőnek egész (szakmai) életén át összerakosgatott „kincese” adják. Láthatjuk, hogy a könyv íróját már 1961-ben is foglalkoztatta Mikszáth stílusa, és 2007-ből is szerepel tanulmány a publikációk között. Vagyis kiérlelt gondolatok gyűjteménye a tanulmánykötet.

Kellően megalapozott, kiérlelt gondolatokra pedig nagy szüksége van a napjainkban irodalmat tanító tanárnak. Ahhoz, hogy ebben az erkölcsileg szétzilálódott világban tartós értéket közvetíthessünk tanítványainknak, meg kell tartanunk oktatásunkban azokat az íróinkat,

költőinket, akik fundamentumai lehetnek ennek a törekvésünknek. Mikszáth Kálmán mindenképpen ezek közé tartozik. Hogy tanítványainkkal is fölfedezzük a művekben rejlő tartalmi és formai értékeket, nekünk, tanároknak kell alaposan elmélyednünk ezek vizsgálatában. Kompetenciát fejleszteni ugyanis csak megfelelő ismeretekre építve lehet, és egyáltalán nem mellékes, hogy milyen tartalomra „alapozzuk” a kompetencia-alapú oktatást, melynek egyik kiemelt kérdésköre a szövegértés és szövegalkotás (hogy utaljunk a mostani új pedagógiai irányra).

Mindenhhez a munkához nagy segítség V. Raisz Rózsa könyve, mely „főként a mondat- és szövegalkotás mikéntjének elemzésével szeretne” a mikszáthi stílus titkaiba behatolni. Nézzük hát tematikusan, miről is szerezhetünk ismereteket az egyes írásokban.

1. Az első tanulmány *A Plutó* című novella feldolgozásával vezet be egy Mikszáth-elbeszélés nyelvi világába. Az idő és tér kérdéseinek elemzésével azt mutatja be, mennyire jellegzetesen mikszáthi a tárgyalt elbeszélés időkezelése és a helyszín megjelenítése, továbbá arról győz meg bennünket a szerző, hogy ebben a novellában a legfontosabb mikszáthi saját-ságként az elbeszélőművészet árnyaltságát, szövegalkotásának, nyelvkezelésének utánozhatatlan finomságait figyelhetjük meg.

Már ebben az első tanulmányban is fontos szerepet kap az elemzésben a különféle közlésformák használatának, az írói közlésmódnak mint szövegépítő elemnek a bemutatása: „A szöveg szintjén a novella legfőbb sajátossága azonban a különféle közlésformák gazdag sokfélesége, bravúros váltogatása (...) A következő közlésformák alkotják *A Plutó* szövegét: az elbeszélő szövege (narráció, leírás, reflexió), valamely szereplő elbeszélése (ezen belül is lehet narráció, leírás, párbeszéd stb.); a szereplők beszéde (párbeszéd), szabad függő beszéd; *communis opinio* [a közösség nézete, megnyilatkozása]; belső monológ; idézett vendég-szöveg.” (8. oldal).

A közlésformák felsorolását példák sora követi. Így mire az olvasó végigolvassa a tanulmányt, „megtanulja” elkülöníteni az egyes közlésformákat *A Plutó* szövegében. Már ebben az írásban is fölfigyelhetünk például arra, hogy milyen fontos közlésforma a szabad függő beszéd, amellyel a további tanulmányokban is hangsúlyosan foglalkozik a szerző, még jobban elmélyítve az olvasóban ennek a közlésformának a 19. századtól megjelenő fokozatos szerepét.

De nemcsak az első tanulmányban, hanem a később következőkben is központi kérdése a közlésformák változatosságának új és új példákon történő bemutatása, körbejárása. Szorosan kapcsolódik ebből a szempontból például a *Mikszáth írásainak ízeiről* című tanulmány is, melyben a szerző már a bevezetőben felsorolja azokat a tényezőket, amelyek Mikszáth írói stílusának változatos sokféleségét biztosítják. Ezek között szintén fontos helyet kap „a közlésformák sokfélesége és bravúros váltogatása” (43. oldal).

Tematikai szempontból ide lehet kapcsolni a kötet további két tanulmányát: *Mikszáth Kálmán: Szent Péter esernyője*, valamint a *Nyelv, irodalmi szöveg és stílus* – Szempontok egy Mikszáth-karcolat iskolai elemzéséhez. Az írások fölépítésén, megfogalmazásán átsüt, hogy írójuk nem csupán kutatóként gondolkodik a témáról, hanem tanárként is. Ez a két tanulmány például hangsúlyosan a magyartanároknak kíván segítség lenni. Hozzáteszem, nemcsak nekik, hanem mindazoknak is, akik értőn szeretnének Mikszáth-műveket olvasni.) Érdemes megemlíteni, hogy ennek a két írásnak az eredeti megjelenési helye is bizonyítja a segítség szándékát: a *Szent Péter esernyője* című regényről az elemzés a Magyartanításban jelent meg, a karcolat elemzése pedig éppen e folyóirat hasábjain látott napvilágot.

2. A közlésformák szerepének bemutatása mellett párhuzamosan megismerkedhetünk a mikszáthi stílus egyéb fontos jellemzőivel is. Már *A Plutó* elemzését is kiterjesztette a szerző a mondattani jelenségeknek, a szó- és kifejezőkészletnek, valamint a nevek állományának és használatának stílári vizsgálatára, a további tanulmányokban viszont ezek közül jut elsődleges szerephez egy-egy kiemelt szempont.

A nevek vizsgálatára épül *A nevek szövegbe épülése egy kisregényben* (Mikszáth: A gavallérok); és hogy milyen következtetésekkel lehetünk gazdagabbak a mikszáthi névadás sajátosságait megismerve, álljon itt egy részlet a szerző megfogalmazásában: „Mikszáth nemcsak a nemesi neveket ismerte kiválóan, és nemcsak ahhoz volt páratlan fantáziája, hogy a valódi nevek mellé teljesen valóságghú személy- és földrajzi neveket alkosson, hanem a társadalmi szokásokat és illemet is híven tükrözik írásai... Az elbeszélés hitelességéhez így a névállomány milyenségén kívül a nevek használatának módja is hozzájárul, miliőt ábrázol az is.” (25. oldal)

A szó- és kifejezőkészlet vizsgálata a fő szempont a *Szállóigék Mikszáth írói nyelvében* című írásban is: a frazeológiai kérdésekkel ismertet meg bennünket a szerző. A gyűjtött példák pontos csoportosításával, szövegbe történő beszerkesztésük, tartalomhoz való alakítgatásuk bemutatásával igen színes olvasmány is ez a tanulmány. Azt is elárulja a szerző, hogy az 1960-as évek végén készített egy szótárszerű összeállítást a Mikszáth-művekben föllet frazeológiai egységekről. Ezt az elmélyült ismeretet sugározza az olvasó számára az anyag kidolgozottsága.

Ugyancsak a szó- és kifejezőkészlet vizsgálatának körébe tartozik a *Népnyelv, nyelvjárás – és Mikszáth* című tanulmány is. Ebben a munkájában a szerző a népnyelv és a nyelvjárás fogalmának értelmezéseit mutatja be, s ez nagyon hasznos bevezetés kitűzött céljához: „Mikszáth nyelvhasználatának népnyelvi és nyelvjárási vonatkozásairól” kíván ugyanis szólni. A tanulmány 4. pontjától pedig a nyelvi tényeket tekinthetjük át, melyeket a szerző *A jó palócok és A tót atyafiak*, valamint a *Prakovszky, a siket kovács* című kisregény, továbbá a *Nagy kutyra a vicebíró*, *A zöld légy és a sárga mókus* című, két népi tárgyú nagyobb elbeszélés szövegéből gyűjtött. A példák áttekintését és órán történő felhasználásukat megkönnyíti a jó tagolás. Először a népnyelvi szavakkal ismerkedhetünk meg, majd az 5. pontban néhány népnyelvi szóalak grammatikai vonatkozású sajátosságainak részletezése következik, végül a stílári eszközökből kapunk ízelítőt: a fordulatok, képek, szólások, közmondások példáival zárja tanulmányát a szerző. Nemcsak a nyelvi tények megismerése szerezhethet kellemes élményt az olvasónak, hanem meglepetések is várnak rá (és mindehhez remek magyarázatok); mint például a tanulmány utolsó részében bemutatott, kevesek által ismert néhány frazeológiai egység bemutatása. Az érdeklődés fokozására csupán egy-két példát írok ide ezekből a tipikusan a szereplői párbeszédekben előforduló frazémákból: „– Nos, és *eresztett egy kis szórt?*; – *Békasóból nem facsarsz kenderolajat* (40. oldal).

Olvasóink figyelmét fölhívom a tanulmány utolsó mondatára. Ugyanis tartalmi összegző szerepén túl, igen alkalmas lehet anyanyelvi óráinkon fölhasználni ennek a mondatnak a nevelési vonatkozásait. Didaktikailag pedig tökéletesen megfelel a tárgyalt téma deduktív indításához: „Bár ő volt irodalmunk egyik legnagyobb humoristája, s művei többségének humoros az alapszíne, a népnyelvi és nyelvjárási formákat nem használta a humorizálás, az irónia vagy a gúny eszközként.” (42. oldal)

3. A kötetet záró két rövid írást hangsúlyosan szeretném figyelmébe ajánlani a tisztelt olvasónak. Mindkettő csodálatos példa arra, hogyan lehet mindennapi életünkbe, erkölcsi állásfoglalásainkba beépíteni a nagy íróink gondolatait. De nemcsak az írói idézetek szépségére, igazságára csodálkozhatunk rá a *Nem mind arany, ami fénylik*, illetőleg a *Mikszáth Kálmánra emlékezve* című írásokban, hanem arra is, ahogyan a szerző beszerkeszti őket saját gondolatmenetébe. Bizonyos vagyok benne, hogy nemcsak az írói idézeteket fogják megőrizni magukban azok, akik elolvassák ezeket a gondolatokat.

(Mikszáth könyvestéka 7. A Mikszáth Kálmán Társaság könyvsorozata. Horpács, 2008. pp. 74; ISBN 978-963-06-5241-4)